

Эмэгтэйчүүдийн эрх

*Улаанбаатар хот
2007 он*

ХҮНИЙ ЭРХ

Хүний эрхийг хэрхэн тодорхойлох вэ?

- * Хүний эрх нь хувь хүний хувьд төрөлхийн салшгүй шинжтэй бөгөөд аливаа төр, шашнаас олгогддог зүйл биш юм.

“ХҮНИЙ ЭРХ НЬ ХҮНИЙ ЭРХЭМСЭГ ОРШИХҮЙН ДАРХЛАА ЮМ“

Хүний эрхийн үндсэн зарчим гэж юу вэ?

Хүний эрхийн тухай ойлголт

- * Хүнээс салгаж болшгүй, хүний оршин тогтонохын үндэс болсон
- * Төрийн хэмжээлшгүй эрхийг хязгаарлагч болж, хувь хүний ашиг сонирхлыг төрийн зүгээс хязгаарлан боомилооос хамгаалдаг
- * Нэг, хоёр, гуравдугаар үеийн эрхүүдийг багтаасан.

Хүний эрхийн гол шинж чанар

- * Хүн бүрт хамааралтай
- * Хүн бүрийн хамгийн үнэт зүйл бөгөөд хүмүүний эрхэмсэг оршихуйн баталгаа
- * Хүний эрх нь халдашгүй нандин зүйл, салшгүй баталгаагаар хангагдсан байдаг
- * Аль ч улс үндэсний хувьд төрөлхийн шинжтэй байдаг

Хүний эрхийн үндсэн зарчим гэж юу вэ?

- Хүний эрхийн үндсэн зарчим
- Түгээмэл
- Салшгүй
- Хуваагдашгүй
- Тэгш, ялгаварлан гадуурхахаас ангиid байх
- Хариуцлагатай байх

“Хүн бүрт бүх эрхийг”

Ялгаварлан гадуурхах үзэл гэж юуг хэлэх вэ?

* Аливаа хэсэг хүмүүсийн булэгт багтаж буйн улмаас жишээлбэл, тухайн хүн эм хүйстэн, аль нэг үндэстэн ястанд хамрагддаг, хөгжлийн бэрхшээлтэй, өвчний улмаас г.м. тухайн хүнд шударга бус хандах явдлыг ялгаварлан гадуурхах үйлдэл гэж тодорхойлно.

Ялгаварлан гадуурхалт нь

* Шууд

Илтээр шударга бус, тэгш бус байдлаар харьцах /Ж-ны: тухайн хунийг эмэгтэй хүн учраас ажилд авахаас татгалзах/

* Шууд бус

Өнгөн дээрээ шударга боловч бусад булэг хүмүүстэй харьцуулбал тухайн булэгт тэгш бус байдлаар нөлөөлөх /Ж-ны 180 см дээш өндөртэй хүмүүсийг ажилд авна/

ЭМЭГТЭЙЧҮҮДИЙН ЭРХ

Эмэгтэйчүүдийн эрх гэж юу вэ?

Эмэгтэйчүүдийн эрх гэдэг нь эмэгтэйчүүдэд шууд болон шууд бусаар хамаарах хуний бүх эрхийг тодорхойлсон нэр томьёо. Жишээ нь: Хүйсээр ялгаварлан гадуурхагдахаас болон хүчирхийллээс эрх чөлөөтэй байх эрх, нөхөн үржихүйн эрх, эдийн засгийн эрх гэх мэт.

Эмэгтэйчүүдийн эрхийг хамгаалсан олон улсын ямар баримт бичиг байдал вэ?

Хүний эрхийн Түгээмэл Тунхаглал /1948/

Нэгдүгээр зүйл

Хүн бүр төрөхөөсөө эрх чөлөөтэй, адилхан нэр төр, эрхийхээ хувьд адил тэгш байна.

Хоёрдугаар зүйл

Хүн бүр энэ Тунхаглалд заасан бүхий л эрх, эрх чөлөөг арьс үндэс, арьсны өнгө, хүйс, хэл, шашин шүтлэг, улс төрийн болон бусад үзэл бодол, үндэсний буюу нийгмийн гарал, эд хөрөнгө, язгуур угсаа болон бусад байдлын ялгааг эс харгалzan ямар ч гадуурхалгүйгээр эдлэх ёстай.

Эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийн тухай олон улсын пакт /1966/

Тураавдугаар зүйл:

Энэхүү пактад оролцогч улсууд эдийн засаг, нийгэм, соёлын бүх эрхийг эрэгтэй, эмэгтэйчүүдэд тэгш эдлүүлэх нөхцлийг хангах үүрэгтэй

Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт /1966/

Энэхүү пактад оролцогч улсууд түүнд заасан иргэний болон улс төрийн бүх эрхийг эрэгтэй, эмэгтэйчүүдэд тэгш эдлүүлэх үүрэгтэй

Мөн эмэгтэйчүүдийн эрхийг төрөлжүүлэн хамгаалсан дараах хүний эрхийн олон улсын баримт бичгүүд байдал. Үүнд:

- * Эмэгтэйчүүдийг алагчлах бүх хэлбэрийг устгах тухай
Тунхаглал
  - * Эмэгтэйчүүдийг алагчлах бүх хэлбэрийг устгах тухай Конвенц
  - * Эмэгтэйчүүдийг алагчлах бүх хэлбэрийг устгах тухай Конвенцийн Нэмэлт Протокол
    - * Эмэгтэйчүүдийн эсрэг хүчирхииллийг устгах тухай Тунхаглал
      - * Эмэгтэйчүүдийн улс төрийн эрхийн тухай Конвенц
      - * Хүүхэд, эмэгтэйчүүдийг онцгой нөхцөл ба зэвсэгт мөргөлдөөний үеэр хамгаалах тухай Тунхаглал
      - * Хүүхдийн эрхийн тухай Конвенц

Яагаад эмэгтэйчүүдийн эрхийг төрөлжүүлэн хамгаалах шаардлага бий болсон бэ?

Эдгээр олон төрлийн баримт бичиг байгаа хэдий ч эмэгтэйчүүдийг алагчлах үзэл, хэлбэр дэлхийн өнцөг булан бүрт оршиоор байгаа учраас:

- * Хүмүүнлэг, энэрэнгүй байх зарчим
- * Биологийн болон соёлын онцлогт уялдан эмэгтэйчүүдийн янз бүрийн хэсгүүдийн олон жилийн шургуу хөдөлмөрийн үр дүнд эмэгтэйчүүдийн эрхийг төрөлжүүлэн хамгаалах шаардлага урган бий болж ирсэн.

ЭАБХУТ Конвенц гэж iou вэ?

Эмэгтэйчүүдийг алагчлах бүх хэлбэрийг устгах тухай Конвенц /ЭАБХУТК/

* НҮБ-ын Ерөнхий Ассемблей 1979 оны 12-р сарын 8-нд баталсан ба 1981 оны 9-р сарын 3-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон.

- * 5 бүлэг 30 зүйлтэй.
- * 165 гаруй улс орон ЭАБХУТК-д гарын үсэг зуран нэгдэн орсон.

Эмэгтэйчүүдийг алагчлах бүх хэлбэрийг устгах тухай Конвенц нь эмэгтэйчүүдийг ялгаварлан гадуурхах, алагчлах явдлыг эцэслэх боломжийг хайдаг бөгөөд Конвенц нь эмэгтэйчүүдийг ялгаварлан гадуурхах явдлыг зогсоохыг зорьдог ба дэлгэрэнгүйгээр:

Нэгдүгээр зүйл:

Эмэгтэйчүүдээс тэдний гэр бүлийн байдлаас хамааралгүйгээр эрэгтэй, эмэгтэйчүүдийн тэгш эрхийн үндсэн дээр болон улс төр, эдийн засаг, нийгэм, соёл, иргэний болон аливаа салбарыг хүний эрх, үндсэн эрх чөлөөг эдлэх, хэрэгжүүлэх, хүйсээр ялгах, хасах буюу хязгаарлах хэмээн тодорхойлжээ

ЭАБХУТ Конвенц нь ямар онцлогтой вэ?

- * Конвенц нь эмэгтэйчүүдийн эрхийн талаархи олон талт хууль эрхзүйн баримт бичиг юм.
- * Конвенц нь эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийн хоорондын тэгш эрхийн үндсэн зарчимд тулгуурлагдсан, эмэгтэйчүүдийн эрхийг хамгаалахад чиглэгдсэн.
- * Конвенц нь эдгээр эмэгтэйчүүдийн эрхийг хуульчлан баталгаажуулах үүргийг тусгаж өгсөн.
- * Конвенц нь олон улс оронд эмэгтэйчүүдийн эрх баталгаажсан хэдий ч хязгаарлагдсан хэвээр ба ялгаварлан гадуурхах үзэл оршиноор байгааг хүлээн зөвшөөрдөг ба энэ нь иргэний, эдийн засгийн болон нийгэм, соёлын эрхийн хоорондох уламжлалт урианд түшиглэн эмэгтэйчүүдийн эрхийг баталгаатай болгох хууль эрхзүйн ба хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлэх арга хэмжээнүүдийг авах үүргийг олгодог.
- * Конвенц нь эмэгтэйчүүдийн тэгш бус байдал нь нийгмийн хөгжлийн явцад тогтсон бөгөөд эмэгтэйчүүдийг ялгаварлан гадуурхаж байгаа баримт гэж үздэг.

ЭАБХУТ Конвенцийн үндсэн З зарчим

Эмэгтэйчүүдийг алагчлах бүх хэлбэрийг устгах тухай
Конвенц /ЭАБХУТК/-ийн үндсэн З зарчим:

- * Эрх тэгш байдлын зарчим
- * Алагчлахгүй байх зарчим
- * Улс орны үүрэг, хариуцлагын зарчим

Ёс төдий эрх тэгш байдал гэдэг нь эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийг адилхан хэмээн үзэж, эмэгтэйчүүдтэй эрэгтэйчүүдийн нэгэн адил харьцахыг хэлнэ. Үүний үр дүнд эмэгтэй хүнийг эрэгтэй хүний хэмжүүрээр дүгнэдэг.

Эмэгтэй, эрэгтэй хүний биологийн болоод жендерийн ялгааг ёс төдий эрх тэгш байдал харгалздаггүй.

Бодит эрх тэгш байдал нь засан запруулах чин хандлагыг хүлээн зөвшөөрдөг. Бодит эрх тэгш байдал гэдэг нь зөвхөн адилхан боломжийг олгох асуудал биш, харин үр дүнгийн эрх тэгш байдлын талаарх асуудал юм.

Ж нь: шөнийн ээлжинд эмэгтэйчүүдийг ажиллахыг хориглохын оронд тэдний аюулгүй байдлыг хангах нөхцөл байдлыг бүрдүүлэх

* Алагчалаас ангид байх буюу ялгаварлан гадуурхахгүй байх зарчим

Эрх тэгш бус байдал нийгмээс өөрөөс нь уусэл гаралтай гэдгийг Конвенц ялгаварлан гадуурхах явдлыг тусгахдаа тунхагласан. Энэ нь буй болоод өөрөө устчих зүйл биш бөгөөд эрх тэгш байдлыг нийгэмд тогтооход чиглэгдсэн идэвхитэй үйл ажиллагаа шаарддаг.

Конвенцоор "...нөлөө буюу зорилго бүхий..." үйл ажиллагааг ялгаварлан гадуурхах үзэл гэнэ гэжээ. Ялгаварлан гадуурхах утга санаа агуулаагүй боловч эцсийн булэгт тиймэрхүү нөлөөлөл бүхий хууль журам, бодлогыг тодорхойлоход энэ тодорхойлолт их ач холбогдолтой юм.

ЭАБХУТ Конвенц

Нэгдүгээр зүйл

Энэхүү Конвенцийн зорилгоор “эмэгтэйчүүдийг алагчлах” гэсэн нэр томьёо нь гэрлэлтийн байдлаас үл хамаарч эрэгтэй, эмэгтэйчүүдийн тэгш эрхийн үндсэн дээр улс төр, эдийн засаг, нийгэм, соёл, иргэний болон аливаа бусад салбарыг эмэгтэйчүүдийн хүний эрх, үндсэн эрх чөлөөг хулээн зөвшөөрөх, эдлүүлэх, хэрэгжүүлэхэд саад хийх, эсхул угүйсгэх үр дагавар, эсхул зорилго бүхий хүйсээр ялгаварлах, угүйсгэн гадуурхах буюу хязгаарлахыг хэлнэ.

* Улс орны үүрэг хариуцлагын зарчим

Конвенцийг хэрэгжүүлэх үүрэг уг Конвенцид нэгдэн орсон бүх орнуудад хамааралтай. Хүний эрхийг төр өөрийн үзэмжээр өгдөггүй. Төр зарим хүний эрхийг нь эдлүүлээд нөгөө хэсэгт нь хэрэгжүүлэхгүй байх учиргүй. Ингэсэн тохиолдолд төр хариуцлага хулээх ёстой. Төр нь дараах үүргийг хулээдэг:

* ХҮНДЭТГЭХ Олон улсын хэмжээнд хулээн зөвшөөрөгдөөгүй (сайшаагдаагүй) үйлдлийг хийхээс татгалзах

* ХАМГААЛАХ өөрчлөлт оруулах идэвхитэй, нааштай арга хэмжээ авах

* ХӨХИҮЛЭН ДЭМЖИХ олон нийтийн мэдлэгийг дээшилүүлэх, холбогдох албаны хүмүүст мэргэжлийн сургалт зохион байгуулах

* ХАНГАХ хүний эрхийг хангах нөхцлийг бүрдүүлэх үүднээс шууд буюу шууд бус бүх арга хэмжээг авах

Конвенцийн зүйл заалтууд

- * 1-р зүйл: Алагчлах явдлын тодорхойлолт

Хүний нийгмийн аливаа салбарт хүний эрх, эрх чөлөөг тэгш байдлаар эдлэхийг үгүйсгэх нөлөө бүхий буюу зорилго агуулан хүйсийг нь үндэслэн хязгаарпалт хийж ялгаварлан аливаа зүйлээс гадуур орхихыг хэлнэ.

/ өмнө дурьдсан тодорхойлолтуудыг эргэж харна уу/

- * 2-р зүйл: Алагчлах явдлыг устгахад чиглэгдсэн бодлогын чанартай арга хэмжээ

* Үндсэн хууль болон бусад хууль тогтоомжид эрх тэгш байдлыг тунхаглаж, түүний хэрэгжилтийг чанд сахих

* Ялгаварлан гадуурхах үзлийг устгах төрөлжсөн байгууллагаа буй болгох

* Ялангуяа төрийн байгууллагуудад ялгаварлан гадуурхах үзлийг үгүй болгох

* Эмэгтэйчүүдийг ялгаварлан гадуурхах утга санаа агуулсан аливаа хууль тогтоомжийг хүчингүй болгох

- * 3-р зүйл: Хүний эрх, эрх чөлөө буюу эрэгтэйчүүдийн нэгэн адил эрх эдлэх баталгаа

- * 4-р зүйл: Эрх тэгш байдлыг чиглэгдсэн түр хугацааны онцгой арга хэмжээ.

* Түр хугацааны онцгой байдлыг шаардлагатай үед тогтоон, эрх тэгш байдал тогтсон нөхцөлд арга хэмжээг зогсоох

* Эхчүүдийг хамгаалах чиглэгдсэн онцгой арга хэмжээг ялгаварлан явдал гэж үзэхгүй

* Аливаа хүйсийг илүүтэй үздэг байдлыг халах

* Хүүхэд өсгөн хүмүүжүүлэхэд эмэгтэй, эрэгтэй хүн хоёулаа адил үүрэгтэй гэдгийг гэр бүлийн боловсролын хүрээнд заан сургах

* 5-р зүйл: Хүйсийн үүрэг роль ба тогтсон хандлага

- * Аливаа хүйсийг илүүтэй үздэг хандлага болон хүйсийн үүрэг ролийн тогтсон хандлага /стереотип/ зэргийг халахад нийгмийн болон соёл уламжлалын хэв загварыг өөрчлөх
- * Хүүхэд өсгөн хүмүүжүүлэхэд эмэгтэй, эрэгтэй хүн хоёулаа адил үүрэгтэй гэдгийг гэр бүлийн боловсролын хүрээнд заан сургах

* 6-р зүйл: Биөө үнэлэх үзэгдэл

- * Эмэгтэйчүүдийг арилжаалах зорилгоор гадаадад зөөвөрлөх бүх хэлбэрийг устган, биөө үнэлэгчдийг ашиглахыг хориглох арга хэмжээ авах

* 7-р зүйл: Улс төр болон нийгмийн амьдрал

- * Бүхий л шатны сонгуульд саналаа өгч оролцох ба сонгогдох эрх
- * Засгийн газрын бодлого боловсруулахад оролцож засгийн газрын бүхий л түвшинд орж ажиллах,
- * Засгийн газрын бус байгууллагад ажиллах боломжийг бүрдүүлэх

* 8-р зүйл: Олон улсын түвшний оролцоо

- * Олон улсын түвшинд өөрийн орноо төлөөлөх бололцоо олгож, олон улсын байгууллагад ажиллах

* 9-р зүйл: Үндэс угсаа

- * Үндэс угсаа авах, солих болон хадгалах тэгш эрх эдлэх
- * Мөн үр хүүхдэд нь тэгш эрх эдлүүлэх

* 10-р зүйл: Боловсрол эзэмших тэгш эрх

- * Боловсрол олж авахад тэгш эрх эдлэх
- * Ижил жигд сургалтын хөтөлбөр, шалгалт болон нэг стандартын тоног төхөөрөмжтэй байх
  - * Сургалтын зардлын санхүүжилт болон буцалтгүй тусламжийг хүртэх тэгш эрх эдлэх
  - * Боловсролоо үргэлжлүүлэх тэгш эрх эдлэх
  - * Боловсролын явцад болон сурх бичгүүдийн хувьд хэвшил нэг загварыг халах
  - * Эмэгтэй хүүхдүүдийн сургууль завсардалтыг хороодуулах арга хэмжээ авах
  - * Спорт болон биеийн тамирын хичээлд тэгш эрхтэй оролцох
  - * Эрүүл мэнд болон гэр бүл төлөвлөлтийн мэдээллийг олж авах тэгш эрх эдлэх

* 11-р зүйл: Хөдөлмөр эрхлэлт

- * Эрэгтэйчүүдийн нэгэн адил хөдөлмөрлөх эрх эдлэх
- * Мэргэжил, ажлын байр болон сургалтаа чөлөөтэй сонгох
  - * Шагнал урамшил авах тэгш эрх эдлэх ба ижил төрлийн үнэлгээний ажилд тэгш эрхтэй оролцох болон адил хэмжээний цалин хөлс авах
  - * Нийгмийн хамгаалал
  - * Ажлын байрны эрүүл ахуйн болон хөдөлмөр хамгаалал
  - * Жирэмсний буюу гэр булийн байдлын улмаас ажлаас халах явдлыг хориглох
- * Хүүхэд асрах болон бусад нийгмийн үйлчилгээг баталгаажуулах
- * Хүүхэд тээх үед хортой нөхцөлд ажиллуулахаас онцгойлон хамгаалах

* 12-р зүйл: Эрүүл мэндийн хамгаалалт ба гэр бүл төлөвлөлт

* Төрөхийн өмнөх зүй зохистой үйлчилгээг тэгш эрхтэй хүртэх

* 13-р зүйл: Эдийн засгийн болон нийгмийн халамж үйлчилгээ

* Зээл авах зэрэг гэр булийн халамжийг тэгш эрхтэй хүртэх

* Бие бялдрын дасгал, биеийн тамир болон соёлын арга хэмжээнүүдэд тэгш эрхтэй оролцох

* 14-р зүйл: Хөдөөгийн эмэгтэйчүүд

* Хөдөөгийн эмэгтэйчүүдийн онцлог асуудлыг хүлээн зөвшиөрч, гэр булийн эдийн засгийг зохицуулахад тэдний гүйцэтгэж байгаа үүрэг роль ба цалин хөлсгүй /гэр орны ажил г.м./ ажил эрхлэлтийг анхаарах

* Хөгжилд тэдгээрийг тэгш эрхтэй оролцуулах

* Хөгжлийн төлөвлөлт болон хэрэгжилтэд оролцох эрх олгох

* Эрүүлийг хамгаалах болон нийгэм хамгааллын үйлчилгээг тэгш эрхтэй хүртэх

* Сурч боловсрох эрх

* Өөрөө өөрийгөө санхүүжүүлэх бүлэг болон хоршоолол байгуулах эрх

* Олон нийтийг хамарсан бүхий л төрлийн үйл ажиллагаанд оролцох

* Зээл, зах зээлийн хэрэгсэл, зүй зохистой технологи ба газар эдэлбэр, хөдөө аж ахуйн өөрчлөлт шинэчлэлд тэгш эрхтэй оролцох

* Орон сууц, ариун цэвэр, цахилгаан эрчим хүч, ус, тээвэр болон харилцаа холбоо зэрэг амьдралын шаардлага хангах нөхцөлд аж төрөх эрх

* 15-р зүйл: Хуулийн өмнөх эрх тэгш хариуцлага

- * Гэрээ байгуулж, өмч хөрөнгө захиран зарцуулах, шүүхийн өмнө мэдүүлэг өгөх зэрэг хууль эрх зүйн эрхийг баталгаажуулах
- * Чөлөөтэй нүүдэллэж суурьших, оршин суух газраа сонгох эрх эдлэх
- * Гэрээ байгуулах болон бусад төрлийн хууль эрхийн хязгаарлалтуудыг эмэгтэйчүүдийн хувьд халах

* 16-р зүйл: Гэр булийн эрх

* Гэрлэх тэгш эрх:

- * Гэрлэх хүнээ чөлөөтэй сонгох болон чөлөөтэй, бүрэн зөвшөөрсний үндсэн дээр гэрлэх адил эрх;
- * Гэрлэлтийн туршид болон гэрлэлтийг цуцлуулахад адил эрх, үүрэг;
- * Гэрлэлтийн байдлаас үл хамаарч эцэг эх хүүхэдтэй холбоотой асуудлаар адил эрх эдэлж, үүрэг хүлээх бөгөөд бүх тохиолдолд хүүхдийн ашиг сонирхлыг нэн тэргүүнд тавина;
- * Хүүхдийн тоо, хүүхэд төрүүлэх хоорондын зайн чөлөөтэй бөгөөд хариуцлагатай шийдвэрлэх, эдгээр эрхийг хэрэгжүүлэх боломж олгох мэдээлэл, боловсрол, аргыг олж авах адил эрх;
- * Хүүхдийг асран хамгаалах, харгалзан дэмжих, үрчлэх, эсхүл үндэсний хууль тогтоомжоор зохицуулсан төсөөтэй харилцаанд адил эрх эдэлж, үүрэг хүлээх бөгөөд бүх тохиолдолд хүүхдийн ашиг сонирхлыг нэн тэргүүнд тавина;
- * Овог, ажил, мэргэжлээ сонгохыг оролцуулан эхнэр, нөхрийн хувьд адил хувийн эрх;
- * Хөрөнгийг үнэгүй болон төлбөртэйгээр өмчлөх, эзэмших, захирах, ашиглах, захиран зарцуулахын тухайд эхнэр, нөхөрийн тэгш эрх.

* 17-22-р зүйл: ЭАБХУТК-ийн Хороог байгуулсан тухай болон түүний уйл ажиллагааны талаар

ЭАБХУТКонвенцийн Хороо нь Эмэгтэйчүүдийн Конвенцийн хэрэгжилтийг хянах зорилгоор байгуулагджээ.

* Хороо гишүүн улсуудаас нэр дэвшигдэн 4 жилийн хугацаагаар сонгогдоно.

* Өөрсдийн хувийн чадамжийн хүрээнд үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа 23 шинжээчдээс бурддэг.

* Гэрээний тал улс орнуудын тайлангийн хэлэлцүүлэгт үндэслэн хэрэгжилтийг хянах нь Хорооны гол чиг үүрэг юм.

* Хороо нь жилд 2 удаа 3 долоо хоногийн хугацаагаар Нью-Йорк хотноо чуулдаг.

* Чуулган дууссаны дараагийн 7 хоног нь дараагийн уулзалтын хөтөлбөрийг гаргах ажлын хэсэгт зориулагддаг.

* Хороо нь Нью-Йорк хотноо байрладаг эмэгтэйчүүдийн дэвшлийн талаарх НҮБ-ын хэлтсийн дэргэд байрладаг.

• 23-30-р зүйл: Конвенцийн хэрэгжилтийн талаар

* Конвенцид нэгдэн орсноос хойш нэг жилийн дотор гэрээний тал өөрийн улс орны эхний тайланг хургуулэх ёстай.

* Дараагийн тайланг дор хаяж 4 жилд нэг удаа эсвэл Хороог шаардсан үед хургуулэх ёстай.

* Хороо Гэрээний тал улсуудын тайланг сайтар хянаж үзэхийн тулд ээлжит тайланг хянан үзэх эрх бүхий зөвлөгөөний өмнөх ажлын хэсгийг байгуулдаг.

* Зөвлөгөөний өмнөх ажлын хэсэг нь тайлagnаж буй гэрээний тал улсад урьдчилан хургуулэх асуулт болон асуудлын жагсаалтыг бэлтгэх үүрэгтэй Хорооны 5 гишүүнээс бурддэг.

* Хороо тайлангуудыг нээлттэй зөвлөгөөнөөр авч хэлэлцдэг бөгөөд үүний дараа гэрээний тал улсуудад дараагийн тайландаа удирдлага болоход зориулагдсан дүгнэлтийн санамжийг батлан гаргах хуралдаан хаалттай явагддаг .

ЭАБХУТКонвенцийн нэмэлт Протокол

* ЭАБХУТКонвенцийн нэмэлт Протокол нь 1999 оны 12 дугаар сарын 10-ны өдөр батлагдсан

* 2000 оны 12 дугаар сарын 22-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон

* Монгол Улс 2000 оны 9-р сарын 7-ны өдөр гарын үсэг зурж, 2001 оны 12-р сарын 14-ний өдөр соёрхон баталсан

* Уг протоколоор хувь хүн болон бүлэг хүмүүс, байгууллагын санал гомдлыг хүлээн авах

* Конвенцийн зөрчлийг үр ашигтай хянах боломж бий
болж буй юм

ЭМЭГТЭЙЧҮҮДИЙН ЭСРЭГ ХҮЧИРХИЙЛЛИЙН ХЭЛБЭРҮҮД

Хүний эрх болон хүний эрхийн эрх зүйн ойлголт нийгмийн хөгжлийн явцад хувьсан өөрчлөгдөж боловсронгуй болсоор байна. Хүний эрх янз бүрийн учир шалтгааны улмаас зөрчигдөх явдал байнга гарч байдаг бөгөөд хүний эрхийг зөрчиж байгаа хамгийн түгээмэл хэлбэр нь аливаа хэлбэрийн хүчирхийлэл, түүний дотор цусан болон ураг төрлийн холбоотой хүмүүсийн хооронд гардаг буюу гэр бүлийн хүчирхийлэл болохыг олон улсын хэмжээнд хүлээн зөвшөөрчээ.

Эмэгтэйчүүдийг хүчирхийлэх, ялгаварлан гадуурхах, дарамтлах нь нийгмийн урт удаан “хөгжлийн” явцад бий болсон жендерийн тэгш бус харилцаа, хандлагын илрэл юм. Энэ нь эмэгтэйчүүдийн эрх болон хүний язгуур эрх, эрх чөлөөгөө тэгш эрхтэйгээр эдлэхийг хүчирхийлэн сулруулж байгаа явдал юм .

Сэдэлт, явц нь хүйсийн болон Жендерийн ялгаанаас үүдэлтэй хүчирхийлэл нь гол төлөв эмэгтэйчүүдийн эсрэг чиглэсэн байdag. Энэ нь нийгэм ба хувь хүнээс шалтгаалан янз бүрийн хэлбэрээр илэрч болох боловч мэн чанар нь эмэгтэйчүүдийг дорд үзэх үзэл болон гэр бүл, нийгмийн харилцаан дахь эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн тэгш бус харилцаанд оршдог .

Хүчирхийллийн хэлбэрүүд:

- * Сэтгэл санааны
- * Бие махбодийн
- * Бэлгийн

Энэ нь гэр бүл, зах зээл, улс төр, олон нийт зэрэг нийгмийн бүх хүрээнд хэрхэн гарч байгаагаар нь төрөлжүүлэн ангилж болно.

Хүчирхийлэл нь дангаар болон хам хэлбэрээр илэрч болох ба тухайлбал биеийн болон бэлгийн аливаа хүчирхийлэл нь сэтгэл санааны хор хохирлыг байнга дагуулдаг байна. Хүчирхийлэл хаана болж байгаатай холбоотойгоор хүчирхийлэлд өртсөн эмэгтэйн өөрт учирсан хохиролдоо хандах хандлага өөрчлөгддөг зэрэг онцлог зүйл олон байдаг.

Сэтгэл санааны :

- * Доромжлох
- * Гүтгэх
- * Заналхийлэх
- * Ойр орчноос нь хүчээр хөндийрүүлэх
- * Хавчин боох г.м.

Эмэгтэйчүүдийн эсрэг сэтгэл санааны хүчирхийлэл нь тэдний хүсэл эрмэлзэл, итгэл найдварыг мохоох зорилгоор нэр хоч өгөх, үгийн муугаар дайрах, доромжлох, гүтгэх, заналхийлэх, найз нөхөд гэр бүлээс нь хүчээр хөндийрүүлэх, эдийн засгийн хувьд хавчин боох, улмаар амиа хорлоход хүргэх зэргээр илэрхийлэгддэг.

Бие махбодийн :

- * Бие махбодийн хувьд өвтгөн зовоох
- * Эрүүл мэндэд хохирол учруулах , сарниулах
- * Гэмтэл учруулах
- * Амь насыг нь хөнөөх
- * Халдашгүй дархан байдалд хүч хэрэглэн халдах

Эмэгтэйчүүдийг хүчирхийлэх түгээмэл хэлбэрийн нэг нь тэднийг бие махбодийн хувьд өвтгөн зовоох, эрүүл мэндийг нь сарниулах, гэмтэл учруулах, амь насыг нь хөнөөх зэргээр хүний биеийн халдашгүй дархан байдалд нь хүч хэрэглэн халдах явдал юм.

Бэлгийн :

- * Хүчин
- * Болзооны хүчин
- * Гэрлэгсдийн хүчин
- * Ураг садан төрлийн холбоотой хүмүүсийн хоорондох хүчин

Эмэгтэйчүүд , охид бусгүйчүүдийг бэлгийн харьцаагаар хүчирхийлэх түгээмэл хэлбэр нь хүчиндэх, садар самуунд уруу татах ,биээ үнэлэхийг албадах, албан тушаал, эрх мэдлээ ашиглан бэлгийн харьцаанд оруулахаар дарамтлах явдал юм.

Хүчин :

- * Хүч хэрэглэж хурьцал үйлдэх
- * Айлган сүрдүүлж хурьцал үйлдэх
- * Хохирогчийг биээ хамгаалж чадахгүй байдлыг далимдуулж хурьцал үйлдэх
- * бэлгийн дур хүслээ ёс бусаар хангах

Бэлгийн хүчирхийлэл гэж хэн нэгнийг хүсээгүй,биээ хамгаалж чадахгүй байдлыг далимдуулан хууран мэхэлж,айлган сүрдүүлж,хүч хэрэглэн өөрийн эрх мэдэл, бэлгийн дур хүслээ тулган хүлээлгэхийг хэлнэ.

Хүчингийн гэмт хэрэг нь эмэгтэй хүнийг хүйсээр нь ялгаварлан гадуурхаж, дорд үзэн, бэлгийн дур хүслээ хангах хэрэглүүр мэт ойлгодог нийгмийн сэтгэл зүйгээс үүдэлтэй үйлдэгддэг гэмт хэргийн нэг хэлбэр юм. Энэ нь зөвхөн хүчирхийлэлд өртсөн бие цогцос болон сэтгэл санааны асуудал төдийгүй хүний эрхийн хэм хэмжээг ноцтой зөрчсөн, эмэгтэйчүүдийн аюулгүй байдал, хувь хүний халдашгүй чөлөөтөй байх эрхийн эсрэг үйлдэж байгаа гэмт үйлдэл юм.

Аливаа хүчирхийлэлд өртсөн хүн бүр бие махбодийн болон сэтгэл санааны хохирол давхар амсаж байдаг.

Болзооны хүчин

Энэ төрлийн гэмт хэргийн хохирогч нь ихэвчлэн залуу охид байдаг.

Хүчирхийлэгч нь хохирогчтой болзогч байх ба уулзаж, болзож байх үед гэмт хэрэг үйлдэгддэг. Болзооны хүчин нь хүчирхийлэгчийн эсвэл хохирогчийн орон гэр, орц, зугаа цэнгээний газар, эсвэл унаа машинд голчлон үйлдэгддэг.

Зарим тохиолдолд хүчирхийлэгч үйлдлээ урьдчилан төлөвлөсөн байх ба эсвэл болзооны үеэр хэн нэгнийгээ “буруу ойлгосноос” гэх мэт шалтгаанаар үйлдэгдэх явдал гардаг. Гэтэл ихэнхдээ тухайн хохирогч бэлгийн харьцааны талаар бодоогүй, хүсээгүй байдаг. Энэ тохиолдолд болзож байгаа хоёрын харилцаа эхэндээ нэгдмэл мэт байх боловч энэ хэргийн төгсгөлд эвдрэл, хагарлаар дуусдаг. Согтууруулах ундаа, мансууруулах бодис энэ төрлийн хүчирхийлэл үйлдэхэд нөлөөлөх хүчин зүйл болох нь бий.

Хохирогчийн хүсэл эрмэлзлийн эсрэг үйлдэгддэг энэ гэмт хэрэг нь огт танихгүй хүмүүсийг хооронд гардаг хүчингийн хэргээс хор хохирол, аргын хувьд бага ялгаатай ч ихэвчлэн, зэвсэг, хүч хэрэглэн айлгахаас илүү итгэлцэл, өөр хоорондын танилын харилцааг ашигласан байдаг.

Ураг төрлийн холбоотой хүмүүсийн хооронд үйлдэгдэх хүчин

Ураг төрлийн холбоотой хүмүүсийн хооронд үйлдэгдэх хүчингийн төрөлд өөрийн хамаатан садангийн хүн, гэр булийн гишүүн нь хүүхдийг бэлгийн сонирхолтойгоор оролдох, үнсэж таалах, эсвэл садар самуун зураг, хэрэгслийг өдөөгч болгон ашиглах, хүч хэрэглэх замаар бэлгийн харьцаанд оруулах үйлдлийг хэлнэ.

Зарим тохиолдолд хойд болон үрчилсэн эцэг, түүний төрөл садан зэрэг хүмүүс энэ гэмт хэргийг үйлддэг.

Ийм үед ураг төрлийн холбоо сэвтэж байгаагаар зогсохгүй хохирогчоос хэрэгтэнд хүлээлгэдэж буй итгэл хөсөрдөж байгаа хэрэг юм.

Гэр бүлийн болон ойр дотны хүмүүстээ хүчиндүүлэх нь илүү их сэтгэл зүйн дарамт авчирдаг. Танихгүй хүнд хүчиндүүлсэн тохиолдолд гэрийнхэн болон ойр дотны хүмүүсийн дэмжлэг тусламжийг авах боломжтой байдаг бол ураг төрлийн холбоотой хүндээ хүчиндүүлсэн хохирогч ингэж чаддаггүй. Хүчирхийлэгч нь хохирогчийн гэр булийн нэг гишүүн төдийгүй тэдэнд зааж сургаж байдал ахмад настан байдаг тул хүүхдийг хэцүү байдалд оруулдаг. Энэ хэргийг үйлдэгч нь гэр бүл дэх итгэлцлийг буруугаар ашиглаж, өөрийн хүч, байр сууриараа далайлгаж, гэмт үйлдлээ гэр булийн засаглалыг гол зэвсгээ болгодог байна.

Энэ гэмт хэрэг нь хүч хэрэглэн айлган сүрдүүлэх аргаар үйлдэхээсээ илүү сэтгэл санааны дарамт үзүүлэх, ятгах, итгүүлэх, хуурах аргыг ихэвчлэн ашигладаг байна. Хэрэг үйлдсэнийхээ дараа хариуцлага хүлээхгүйн тулд ямар нэгэн зүйл авч өгөхөөр амлах, хохирогчийг чухам юунаас айдсийг нь сайн мэдэх тул айдсыг нь ашиглах, үгүй бол түүнд асар их итгэл хүлээлгэж байгаа хүний дүрээр зөвхөн бидний нууц хэмээн үнэмшигдэг байна. Хэргийг ингэж нууцалснаар хэрэгтэнд үйлдлээ олон дахин давтан үйлдэх боломж олгодог байна.

Гэр бүлийн хүчирхийлэл

Гэр бүлийн хүчирхийлэл нь гэр бүлийн гишүүдийн хэн нэг нь улс төр, эдийн засаг, нийгэм соёлын тэгш бус харьцаа, эрх мэдлийн давуу байдлаа ашиглан биеийн, сэтгэл санааны ба бэлгийн харьцаанд хохирол учруулах үйлдэл юм.

Гэр бүл, ахуйн хүрээн дэх хүчирхийллийн аливаа хэлбэр нь гэр бүлийн гишүүдэд байнгын айdas, түгшиүр төрүүлж байдаг бөгөөд хүний хөгжих, боловсрох, нийгмийн амьдралд идэвхитэй оролцох, аюулгүй орчинд амьдрах, эрүүл мэндээ хамгаалахад байнгын саад учирнуулж байдаг.

Уг хүчирхийлэл нь байнгын үргэлжилсэн шинжтэй, хүн, эрх гэр, нийгэмд асар их хэмжээний хохирол учруулдаг тул түүнийг орчин үеийн “боолчлол”-ын нэг хэлбэр гэж дэлхий нийтэд үздэг болжээ.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн онцлог шинж :

- * Байнга давтагдаж, тогтвортой үргэлжилдэг
- * Удах тусам давтамжийн зاي ойртоож, үйлдэл нь даамжирдаг
- * Сэтгэл зүйн болон эдийн засгийн харилцаанд хамаарал бүхий хүмүүсийн хооронд үйлдэгддэг
- * Хохирогч хүчирхийлэгчтэй нэг дор амьдардаг

Гэр бүл дэх гишүүнээ хүчирхийлэх нь хүчирхийллийн бусад төрлүүдээс хамгийн түгээмэл, нийтлэг, хэвшимэл, олон гардаг бөгөөд дотны хүнийх нь зүгээс үзүүлдэг харгис үйлдэл билээ. Энэхүү эмзэг харилцааг зохицуулах нь хүчирхийллийн бусад хэлбэрүүдээс хавьгүй илүү төвөөгтэй, нарийн зохицуулалтыг шаарддаг. Өөрөөр хэлбэл хэдийгээр хүний эрх хөндөгдэж, зөрчигдэж байдаг боловч нөгөө талаар хүчирхийлэл үйлдсэн этгээдэд төрийн зүгээс цээрлэл үзүүлбэл эргээд хүчирхийлэгдсэн субъектдээ хариу нь тусч байдгаараа гэр бүлийн хүчирхийлэл нь бусад төрлийн хүчирхийллээс ялгардаг.

Гэр бүлийн хүчирхийллийн хэлбэр :

A. Сэтгэл санаагаар дарангуйлах :

- * аливаа хүсэл бодлыг үл ойшоох
- * үгийн муу муухайгаар дайрч доромжлох, нэр хоч өгөн гоочлох, тавлах
- * айлган сүрдүүлэх, заналхийлэх, улмаар амиа хорлоход хүргэх
- * зандрах
- * нийгмээс тусгаарлан, өөртөө итгэх итгэлийг нь алдагдуулж, арчаагүй гэж итгүүлэх г.м.

B. Биеийн хүчээр дарангуйлах :

- * алгадах, зодох г.м. бие махбодид нь гэмтэл учруулах
- * гэрт нь болон өөр байр саванд түгжиж тусгаарлах
- * хутга, буу мэтийн хүйтэн зэвсэг хэрэглэн сүрдүүлэх
- * амь насыг нь хохироох

B. Бэлгийн дарангуйлал :

- * хүслийг нь үл харгалзан хүч хэрэглэх, хууран мэхлэх, айлган сүрдүүлэх замаар бэлгийн дур хүслээ хангах
- * хардах, мөрдөж мөшгөх
- * бэлэг эрхтнийг нь гэмтээх, элдэв аргаар тарчлаах
- * бэлгийн харилцаанд зүй бусаар орохыг шаардах, оруулах

Бэлгийн дарамт (*Sexual harassment*)

Эмэгтэйчүүдийн эсрэг хүчирхийллийн нэг хэлбэр нь бэлгийн дарамтлал юм. Англи хэлнээ *sexual harassment* гэж томьёологддог энэ үйлдлийг бэлгийн дарамт гэсэн нэр томьёогоор илэрхийллээ. Бэлгийн дарамт гэдэг томьёо, ойлголт анх 1960-аад оны үед гарч ирсэн. Манай улсын хувьд энэ тухай хүмүүс мэддэг, хамгийн ойрын хүрээнд яригддаг ч нийтээр их хэлэлцэж, эмэгтэйчүүдийн эрхийн зөрчлийн нэг хэлбэр болох талаар нь өнөөг хүртэл хөндөж байсангүй. Тийм ч учраас уг гэмт үйлдлийг хир хор уршигтай болох, хэр олон эмэгтэй үүнд өртөж, хохирч байгаа талаар таамаглах боломжгүй юм.

Бэлгийн дарамт нь ажлын байр, олон нийтийн газар бусдыг бэлгийн сэдэлтэйгээр хэл амаар доромжлон тохуурхаас эхлээд шахалт, дарамт үзүүлэх замаар бэлгийн хүсээгүй харьцаанд оруулах хүртэл үйлдэгдэг гэмт хэрэг юм.

Энэхүү үйлдэл нь хүний эрх, эрх чөлөөг үл хүндэтгэсэн, өөрийн харьяанд буюу хамтран ажилладаг хүнээ зөвхөн бэлгийн хүслээ хангах объект мэт ханддаг хандлагаас үүдэлтэй юм.

Бэлгийн дарамтыг улс орон бүрт өөр өөрөөр тодорхойлсон байдаг. Зарим оронд бэлгийн шинжтэй ялгаварлан гадуурхалт гэж үзэн хууль зөрчсөн гэмт үйлдэлд тооцдог бол заримд нь эмэгтэйчүүдийн эсрэг хучирхийлийн нэг хэлбэр гэж үздэг.

Бэлгийн дарамт нь өөрийн мөн чанараараа гол төлөв ажлын байранд илрэлээ олдог тул энэ талаар дэлгэрэнгүй ойлголт өгөхийг зорилоо.

Учир нь албан тушаал дэвших эсвэл үргэлжлэн ажилласны хариуд бэлгийн харьцаанд орохыг шаардах нь эмэгтэйчүүдийг ялгаварлан гадуурхах үзлийн үндсэн дээр үйлдэгдэг хучирхийлийн нэг гэж олон улсад нийтээр хүлээн зөвшөөрдөг. Эдгээр үйлдлүүд нь хүний нэр төрийг гутаах, ажлын байран дахь нөхөрсөг уур амьсгалыг зөвдэх ба “*quid pro quo*” буюу “*харекс*”, “*тэгвэл ингэнэ*” гэсэн нөхцлийг бүрдүүлдэг байна. Өөрөөр хэлбэл хохирогч нь ажлын байраа алдахгүй байх, албан тушаал ахих, цалин хөлсний байдлаа сайжруулахын тулд бэлгийн дарамт шахалтанд өртсөн гэдгээ батлах ёстой.

Бэлгийн дарамтын хэлбэр :

Бэлгийн дарамт нь дотроо:

- * Аман
- * Биет
- * Харагдах, үзэгдэх гэсэн ангилалд хуваагдана

Аман үйлдэлд нь

Элдэв бусын шалиг онигоо, хүний бие эрхтэнг доромжилсон үг хэллэг, мөн түүнчлэн бие эрхтнийг нь дөвийлгөсөн магтаал, бэлгийн харьцаанд уриалан дуудсан үг хэллэгүүд ордог байна.

Биет ангилал нь

Нэлээн газар авсан байдаг ба энэ ангилалд нь айлгүйтэн өдсөн хавьталтаас авахуулаад, үйл хөдөлгөөн хорих, бэлгийн хавьталт, хүчирхийлэл хүртэл бүхий л биет үйлдлүүдийг хамардаг.

Харагдах, үзэгдэх ангилалд нь

Олон нийтийн газар, ажлын байранд шалиг зураг хадах, элдэв үгтэй зурvas явуулах, өдөөн хатгасан харц гэх мэт үйлдлүүдийг багтаадаг байна.

Бэлгийн дарамтаас болж нийгэм, байгууллага, хувь хүн бүгдл хохирдог. Хувь хүний хувьд сэтгэл санаагаар унах, уур уцаартай болох, өөрийгөө буруутгах, өөрийгөө хамгаалах чадваргүй болох, бие бялдрын хувьд эрүүл бус болж, нойр хоолноос гарах, ажлын амжилтанд нь муугаар нөлөөлөх, ажил хийх сонирхолгүй болох зэрэг сэтгэл санааны болон эдийн засгийн хохиролд давхар нэрвэгддэг.

Бэлгийн дарамтанд өртсөн хүн сэтгэл санааны болон, бие махбодийн давхар хохирол амсана. Үүнд:

Биеийн зовлон:

Бэлгийн дарамтын бай болсноор бие тавгүйтэж, нойр хоолонд муудаж, уур уцаартай, цочромхой, аймхай болж, толгой тархи нь өвдөж, сульдаж ядаргаанд орох зэрэээр биеийн зовлон эдэлдэг.

Сэтгэл санааны зовлон:

Бэлгийн дарамтанд орсон хүн сэтгэл санааны хямралд орж, тайван байдлаа алдаж, айdas түгшүүрт автан ганцаардаж, гомдсон, өширхсөн, үзэн ядсан сэтгэл зүйд хөтлөгддөг.

Амиа хорлох:

Бэлгийн дарамтын улмаас бие, сэтгэлийн гүн хямралд орсон хүн амь насандaa халдах явдал ихээхэн тохиолддог. Учир нь гэр орон, ажлын газартаа ганцаардаж, бусдаас туслалцаа олж чадаагүйдээ цөхөрч, элдэв нэр хоч зүүхээсээ айж эмээн, бэлгийн доромжпол хүлээсний гомдол, цөхрөлөө өөртөө хадгалж, гутарч, гунаисны улмаас ийм алхамд хүрдэг.

Хүсээгүй жирэмслэлт, халдварт өөчин:

Бэлгийн дарамтын хамгийн хүнд хэлбэр нь хүчин юм. Хүчиндүүлсний улмаас сэтгэл санааны хүнд цохилтонд орохос гадна, хүсээгүй жирэмслэлт болон бэлгийн замын халдварт өөчинөөр ч өөдөх аюултай.

Албан байгууллагын хувьд нийгэмд ёс суртахууны хувьд доройтох, нэр төр алдагдах, ажил таслалт ихсэх, ажлын бүтээл муудах, боловсон хүчний тогтвортгүй байдалд нөлөөлөх зэрэг сөрөг үзэгдэл гардаг.

Үг үйлдлийн нийгэмд учруулах хор уршиг нь эмэгтэй хүнийг байгууллага болон нийгмийн хөгжил дэвшилд хувь нэмэр оруулагч гэж үзэхгүйгээр зөвхөн бэлгийн талаас нь тодорхойлон хүйсээр ялгаварлан гадуурхсан үзэл бодлыг төлөвшүүлдэг юм.

Бэлгийн дарамт нь үнэхээр ноцтой асуудал мөн үү, түгээмэл үйлдэгддэг хэрэг үү гэдэгт ийм хүчирхийлэлд өртөөгүй хумуус эргэлзээтэй ханддаг. Нийгэмд тогтсон эмэгтэйчүүдийн тухай хэвшмэл ойлголт, уламжлалт харилцаа нь ийм хэргийг байж л байдал жирийн зүйл мэтээр хүлээж авахад хүргэдэг юм. Бэлгийн дарамтлалд өртсэн зарим эмэгтэйчүүд ч хохирсон эрхээ анзаарч мэддэггүй, ил гаргадаггүй, харин ч өөрийгөө буруутгаж гэмт хэрэг үйлдэгчийг өөгшүүлдэг.

Бэлгийн дарамтад өртсэн хохирогчид ил гаргаж ярьдаггүй учраас эмэгтэйчүүдийн эрх ямар хэмжээнд зөрчигдэн, энэ асуудал ямар ноцтой болохыг тодорхойлоход бэрхшээл учруулдаг. Энэ нь дараах учир шалтгаантай холбоотой гэж өрнөдийн судлаачид үздэг юм:

-бэлгийн дарамтлалыг тэр бүр мэддэггүй нь олон эмэгтэйчүүд ийм хандлагыг тоглоом эсвэл наизархаг харьцаа гэж андууран үздэг

-хохирогч энэ асуудлыг зогсоох ямар нэг зүйлийг хэн нэг нь хийж чадна гэж мэддэггүй. Удирдлага нь ч дарамтлагчийн эсрэг хариуарга хэмжээ шуурхай авдаггүй. Ихэнх тохиолдолд хохирогч этгээд энэ талаар хуулийн байгууллага болон бусдад мэдэгдэх хэрэггүй гэдэгт бүрэн итгэсэн байдал

-ихэнх эмэгтэйчүүд дарамтлагч эрчүүдэд ямар нэг муу юм хийхийг хүсдэггүй, эр хүн бол эр хүн шүү дээ гэсэн үзлээр тэднийг уучилдаг

-нөгөө талаар дарамтлалд өртөгчид ихэвчлэн хаана, хэнд хандахаа мэддэггүй, дээгүүр байр суурьтай, эрх мэдэлтэй дарамтлагчаас хамгаалах, дүрэм журам байдал тухай мэддэггүй, сонсоогүй байдал.

Эдгээр нь уг хэрэг нийгмийн харилцаанд нуугдмал хэлбэрээр оршсоор байгаагийн нэгэн шалтгаан юм.

Эмэгтэйчүүд, охидыг худалдах, хил дамнуулан худалдах (trafficking)

Хүн төрөлхтөн үүсэж бий болсон цагаасаа эхлэн өмч хөрөнгө, эрх мэдлийг эдэлж ирсэн билээ. Хүний нийгэм улам боловсронгуй болж хөгжихийн хирээр өмч хөрөнгө, эрх мэдлийн ялгаа улам ихсэж, улмаар хүнийг өмч мэт үзэн арилжиж, худалддаг, адгуустай адил харьцдаг үе байсныг бид мэднэ. Одоо ч гэсэн энэ үзэл хандлага арилаагүй бөгөөд охид эмэгтэйчүүд, бага насны эрэгтэй хүүхэд, нас бие гүйцсэн эрчүүлийг ч дамлан худалдах явдал газар авч байна.

Олон улсын шинжээч нар хаана эдийн засаг, нийгмийн асуудал сул дорой байна, тэнд хүн бие биеэ худалдан мөлжих явдал илүү их байдаг гэж үздээг. Гэмт хэргийн өртөнц буурай орноос хүн, хүний эд эрхтнийг өндөр үнээр худалдан авч цааш нь борлуулдаг.

Траффикинг буюу хүн худалдах гэмт хэрэгт орлого олох зорилгоор хүмүүсийг боолчлох, биеийг нь үнэлүүлэх, эд эрхтнийг нь худалдах, боолчлохтой ижил нөхцөлд оруулан мөлжихийг хэлэх бөгөөд үүний тулд хохирогчдыг айлган сүрдүүлэх, хүч хэрэглэх, заналхийлэх, хуурах, эмзэг байдлыг нь ашиглан эрх мэдэлдээ оруулах замаар элсүүлэх, хилийн дотор буюу хил алгасуулан тээвэрлэх, шилжүүлэх, орогнуулах эсвэл хүлээж авсан хэн боловч гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно. Мөн улс орны хувьд илгээгч, дамжуулагч, хүлээн авагч орон хэмээн ангилдаг.

Жил бүр олон мянган охид, бүсгүйчүүл орон нутаг, улс дамжин амь зогоох, амьдралаа сайжруулахын тулд нүүдэлж байна. Гэхдээ энэ шилжин суурьших хөдөлгөөнд орсноор тэд хууртагдах, худалдагдах, заналхийлэл, дарамтлалд

өртөх гэх мэтийн замаар өөрийн эрхгүй хүчинд автан биээ үнэлэх, эсвэл өөр бусад хэлбэрийн боолчлолын нөхцөлд орж түүнээс зайлсхийх аргагүй болдог. Тэдний ихэнх нь эрх чөлөөнөөсөө хагацан хоригдох, эсвэл төлж баршгүй өр нэхүүлэн амьдардаг. Ийнхүү тэд дээд хэмжээнд зохион байгуулагдсан гэмт хэргийн бүлэглэлүүдээр удирдуулсан дэлхийн хэмжээнд олон тэрбуумаар тоологдох ашиг олдог “үйлдвэрийн бүтээгдэхүүн” болж хувирдаг юм.

Өнөөгийн Монголын нийгэмд хүн худалдах гэмт хэрэг үйлдэгдэх бодитой хөрс бүрэлдэн бий болоод байна. Энэ нь юуны өмнө шилжилтийн жилүүдэд үүсэн бий болсон нийгмийн сөрөг үзэгдлүүдтэй шууд холбоотой юм. Хүн амын дийлэнхи олонхийг хамарсан ядуурал, ажилгүйдэл, эмэгтэйчүүд биээ үнэлэх явдал газар авсан, залуучуудын дунд согтууруулах ундаа, хар тамхи мансууруулах бодисын хэрэглээ нэмэгдэж байгаа, иргэд олноороо гадаадын улс орнуудад хууль бусаар цагаачилж, ажиллаж, амьдрах болсон, охид эмэгтэйчүүд гадаадын хүмүүстэй гэр бүл болох сонирхол дэлгэрсэн зэрэг нөхцөл байдлууд нь хүн худалдах гэмт хэрэг үйлдэгдэх таатай хөрсийг бүрдүүлж байна. Нөгөө талаар монголчууд гадаадын улс орнуудад ажиллаж амьдрах талаар мэдлэг дуттмаг, хийсвэр төсөөлөлд хөтлөгдөн янз бурийн зуучлагч хүмүүсийн арга мэхэнд итгэн гадагшаа явдаг нь хүнийг хил дамжуулан худалдах гэмт хэрэгт бас нэгэн хүчин зүйл болж байна.

Монгол улсад сүүлийн үед хүн худалдах гэмт хэрэгт монголын охид эмэгтэйчүүд өртөж байна гэсэн мэдээлэл сонин хэвлэлээр нийтлэгдэх болсон.

Энэ гэмт хэргийн талаар олон нийтийн ойлголт муу гэж үзэж болох бүрэн үндэслэлтэй тул уг асуудлаар судалгаа санал асуулга явуулж, урьдчилан сэргийлэхийн тулд олон нийтийн мэдлэг ойлголтыг хэрхэн дээшилүүлэх талаар анхаарч ажиллах нь зүйл юм.

Үг гэмт хэргийг үйлдэгч нь хэн бэ?

Эрх мэдэлдээ оруулах замаар элсүүлэх, хилийн дотор буюу хилалгасуулан тээвэрлэх, шилжүүлэх, орогнуулах эсвэл хүлээж авсан хэн боловч гэмт хэрэг үйлдсэнд тооцогдоно.

Элсүүлэх :

* Хэвлэл мэдээллийн хэрэгслэл болон танил талаа ашиглан хүн элсүүлэх, гэрээ хийх

Тээвэрлэх :

* Тээврийн хэрэгсэл ашиглан нууцаар эсвэл хуурамчаар бичиг баримт ашиглан хилээр гаргах, өөр тийш нь тээвэрлэх

Орогнуулах :

* Аль нэг зочид буудал, нууц байранд байрлуулах

Шилжүүлэх :

* Дараагийн худалдан авагчид шилжүүлэх

Хүлээн авах :

* Худалдан авагчид хүлээлгэн өгөх

Үг гэмт хэрэг гарах шалтгаан нь :

- * Эмэгтэйчүүдийг ялгаварлан гадуурхах нийгэмд тогтсон үзэл хандлага
- * Хууль эрх зүйн зохицуулалт байхгүй
- * Үг гэмт хэргийг илрүүлэх урьдчилан сэргийлэх механизм бүрдээгүй
- * Олон нийтийн хууль эрх зүйн мэдлэг дутмаг
- * Амьжиргааны түвшин доогуур ажлын байр хүрэлцээгүй

Гэмт хэргийн хохирогчид :

Ихэвчлэн залуу насны охид, эмэгтэйчүүд, бага насны хүүхэд, зарим тохиолдолд нас бие гүйцсэн эрэгтэй хүн ч өртдөг.

Хохирогчийг эрхэндээ оруулахын тулд хэрэглэдэг аргууд :

- * Хуурамч гэрээ хийн залилан мэхлэж, эрхэндээ оруулах • заналхийлэх, дарамтлах, зодох, бичиг баримтыг нь хураан авах
- * Өрөнд оруулах, эсвэл ар гэрийнх нь эмзэг байдлыг ашиглах
- * Архидан согтууруулах, мансууруулах бодист донтуулан өөрийн бүрэн хараанд оруулах
- * Мөнгө болон бусад эд зүйлсийг урамшуулал болгон өгөх

Хохирогч дуугүй байх шалтгаан :

- * Гэмт хэрэг илчлэгдсэн тохиолдолд хохирогчоос өмөө авах, бусад хэлбэрээр заналхийлдэг
- * Ихэнх хохирогчид хууль бусаар хил нэвтэрсэн, биеэ үнэлсэн зэрэг үйлдлийнхээ төлөө ял шийтгэл хүлээх эсвэл нутаг буцахаас айдаг
- * Төрийн болон хууль хяналтын байгууллагаас өөрийнх нь эрх ашигийг хамгаална гэдэгт итгэх итгэлгүй байдаг
- * Шүүх засаглал болон хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн анхааралд өртөхөөс айдаг
- * Нэр төрөө сэвтүүлэхээс эмээдэг

Эмэгтэйчүүдийг элсүүлэхдээ дараах нийтлэг аргыг хэргэвлдэг :

- * Ажил хийлгэх
- * Гадаадад цалин сайтай ажилд оруулах
- * Гадны иргэнтэй гэрлэхэд зуучлах г.м. заруудыг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр өргөн нийтэлдэг .

ЖЕНДЭРИЙН ТУХАЙ ТОВЧХОН

Жендер судлал

Хорьдугаар зууны сүүл үеийн гүн ухааны болон нийгмийн ухааны үзэл санаанд хүйсүүдийн хоорондын харилцаа, бэлгийн харилцаа, эмэгтэйчүүдийн асуудлыг шинээр харах болсон.

Нийгмийн хамгийн тулгамдсан асуудлууд болох эрх мэдэл, хүчирхийлэл, өөрийн ухамсар, хувь хүний эрх, эрх чөлөө зэрэг нь үйлдвэржилтийн дараах хөгжсөн нийгмийн нөхцөлд

бие хүний хүйсийн хэв шинж ба түүнд тохирсон нийгмийн үүргийн асуудал болж тавигдсан юм. Гүн ухааны үндсэн асуултууд болох хүний мөн чанар, утга учир, хүний оршин байх цаг хугацаа ба орон зайд зэргийг Жендерийн үүднээс авч үзэх болсон. Энэхүү байдлыг ойлгон ухамсарлах нь дэлхий нийтэд тархан тусгасан Жендер судлалд тусгалаа олсон билээ.

Жендер судлал нь феминист үйл ажиллагаа эрчимтэй хөгжсөний үр дүнд шинжлэх ух aanы чиглэл болжээ. Энэхүү шинжлэх ухааны хүчирхэг урсгалын хөгжил дэх шинэ үе нь эцгийн эрхт ёс ба эмэгтэйчүүдийн өвөрмөц туршилагын тухай шинжилгээнээс Жендерийн системийн шинжилгээнд шилжсэн 80-аад онд эхэлсэн юм.

Феминизм:

Эн нь эмэгтэйчүүдийн нэр томъёонд эмэгтэйчүүдийн дарлалаас ангижрах, амжилт ба эрэгтэйчүүдийн бутээсэн өртөнцүү рүү орохыг оролдох, даган дууриахаас илүүтэйгээр эмэгтэйчүүдийн үнэ цэнийн чухлыг хүлээн зөвшөөрөх гэсэн уг юм.

Эмэгтэйчүүд судлал нь аажмаар нийгэмшил ба соёлын бүхий л талыг юуны түрүүнд хүйсийн хэмжигдхүүнээр авч үзэх хандлага бүхий Жендер судлалд шилжин хөгжсөн байна. Феминист судлагааны гол асуудлууд өөрчлөгдөөд зогсохгүй шинжилгээ хийх шинж чанарт ч өөрчлөлт гарсан. Феминизмийн зарим чиглэлд байсан эрс тэс шүүмжлэлт чиглэл нь нийгмийн үйл явцад жендер хэрхэн оршиж, загварчлагдаж, нөхөн үйлдвэрлэгдэж байдгийг ойлгохыг эрмэлзсэн илүү хариуцлагатай чармайлт болон хувирсан байна. Жендерийн шинэ концепци нь “эмэгтэйчүүд” гэдэг асуудлыг хүйсийн ялгааны илүү өргөн тавцанд авчирсан юм.

Зарим судлаачид энэ алхмыг “нийгмийн түүхээс” “соёлын түүхэнд” шилжсэн шилжилттэй давхцсан гэж үздэг. Эмэгтэйчүүд судлалын агуулга өргөжиж, эрэгтэй хүйсийн ба бэлгийн чадавхийн асуудлыг хамрах болжээ. Одоо бол Жендер судлал нь эрэгтэйчүүдийн судалгааны чиглэлээр баяжаад байна.

90-ээд он бол Жендер судлал дэлхий даяар түгэн тархсан үе юм. Жендер судлал нь эрх мэдлийн харьцааг судлан, эрэгтэй оюун санааны давамгайллыг илэрхийлэх улс төр, соёлын метафорыг засахыг оролддог юм. Дээрх бүхий л байдал нь Жендер судлал үүсч хөгжих явц нь орчин үеийн нийгмийн мэдлэгт “халуун цэг” болж, түүнд танин мэдэхүйн онолын олон чиглэл илэрхийллээ олж давхцаж байгааг харуулдаг. “Хүйс” гэсэн хоёр талт ойлголтоос асар олон талт “Жендер” гэдэг ойлголт үүсч байна.

Хүйс

- * Биологийн шинжтэй

Жендер

- * Үүрэг болон харилцаан дээр оршин тогтдог:
- * Соёл, цргэншилийн ялгаа
- * Нийгмийн хөгжил
- * Нийгэм, эдийн засгийн өргөн хүрээтэй эрх мэдэл

Өөрөөр хэлбэл Жендер нь хүний үүргийг тодорхойлж, хүйс нь эрэгтэй, эмэгтэй хүний биологийн шинжийг илэрхийлдэг.

Жендер-эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн эдийн засаг, нийгэм, улс төр ба соёлын амьдралын онцлог шинж чанар, боломж бололцоог тодорхойлдог. Эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн нийгмийн ялгаа цаг хугацаа өнгөрөхөд өөрчлөгддөг бөгөөд эдгээр нь нийгэм бүрт харилцан адилгүй олон хувилбартай.

Жендерийн тэгш байдал:

Жендерийн тэгш байдал нь эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийн хүйсийн эрх тэгш эрх, эрх чөлөөний асуудлыг хөнөөдөг. Жендергэхээр данганцэмэгтэйчүүдийн тэгш эрхийн асуудал хэмээх ташаа ойлголт олон нийтийн дунд нийтлэг байдаг. “Жендерийн тэгш байдал” гэдэгт мөн эрэгтэйчүүдийн тэгш эрх, тэгш боломж бас давхар яригдана.

Жендерийн тэгш байдлын хандлага:

Эмэгтэйчүүд, эрэгтэйчүүдэд тэгш эрх, адил тэг боломж олгох үүднээс аливаа хууль тогтоомж, хөтөлбөр, бодлого боловсруулах зэрэг нийгмийн бүхий л салбарыг Жендерийн тэгш байдлыг хангах хандлагыг эрхэмлэх хэрэгтэй.

Жендерийн үүрэг:

Жендерийг тойрсон ойлголтоос мөн түүнчлэн үг яриа, үйл хөдлөл, өмсгөл хувцас, дохио зангаа зэргээс үүсэн бий болсон нийгмийн төсөөлөл. Эрэгтэй эмэгтэйчүүдийн үзэл бодол нь бие биенээ үгүйсгэдэг гэж үздэг ба зарим нийгэмд тэдний хүлээх үүрэг нь туйлширсан байдалтай тухайлбал идэвхигүй байдал бол эмэгтэйчүүдийн, идэвхи санаачлагатай байх нь эрэгтэйчүүдийн үүрэг гэж үзнэ. Жендерийн үүрэгтэй холбоотой зан үйлийг оногдуулах нь ялангуяа хөдөлмөрийн хүйсийн хуваарь дээр тодорхой илрэн гарч ирдэг.

Хүний Эрхийн Үндэсний Комисс,
Улаанбаатар хот, Эрх чөлөөний талбай,
Засгийн газрын 11-р байрны 5 дугаар давхар

Утас: 262752, 262931
Факс: 262752, 320284

Цахим шуудан: info@mn-nhrc.org
Цахим хуудас: <http://www.mn-nhrc.org>